

Павло Пинзеник

Генеральний директор Українського центру економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова,
народний депутат України 8-го скликання
(Київ, Україна),
pynzenyk@razumkov.org.ua

Петро Стецюк

кандидат юридичних наук, доцент,
заслужений юрист України,
суддя Конституційного Суду України у відставці,
науковий консультант з правових питань Українського центру
економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова
(Київ, Україна)
stetsiuk@razumkov.org.ua

ПРАВОВИЙ СТАТУС НАРОДНИХ ДЕПУТАТІВ УКРАЇНИ: АКТУАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛЬСЬКИХ УЧЕНИХ*

Нещодавно у видавництві “Вищої школи права й адміністрації” у Жешові (Республіка Польща) світ побачила монографія відомого польського вченого-конституціоналіста, професора К. Екхартда “Правовий статус народних депутатів України”. Це не перша фундаментальна праця польського вченого, присвячена актуальним питанням конституційного права України, яку було опубліковано в Польщі. Водночас низка його наукових досліджень із польського конституційного права були опубліковані у “Віснику Конституційного Суду України”, а також у наукових виданнях Києва, Львова, Чернівців та інших українських міст.

Монографія є одним із останніх (найновіших) фундаментальних досліджень правового положення українських парламентарів. Його поява є цікавою для нашого читача не тільки через те, що належить зарубіжному автору – знаному вченому-конституціоналісту, а ще з тієї причини, що це дослідження здійснено в порівняльно-правовому контексті з аналогічними конституційно-правовими інститутами європейських країн. При цьому прикметною є й та обставина, що проведення цього наукового дослідження та його вихід у світ відбулося на тлі загальних процесів уконституювання Україною свого цивілізаційно-світоглядного вибору та “підтвердження європейської ідентичності Українського народу і незворотності європейського та євроатлантичного курсу України” (абзац 5 преамбули Конституції України).

* Рецензія на монографію Кшиштофа Екхартда “Правовий статус народних депутатів України” [Krzysztof Eckhardt, Status prawny deputowanych ludowych Ukrainy (Rzeszow 2020)].

Видання розпочинається аналізом процесу становлення конституційного правопорядку в Україні. Заслужує на окрему увагу системність і глибина знання автора дослідження історичних особливостей виникнення та розвитку в Україні ідей конституційного характеру – від Конституції П. Орлика і до доби Української Народної Республіки/Західноукраїнської Народної Республіки та новітніх часів, включаючи останні конституційні зміни в Україні. Так, характеризуючи сучасний стан конституційного розвитку України, автор монографії вдало відзначає, що після Революції Гідності в Україні “повернуто до парламентсько-президентської системи у версії 2006–2010 рр. з усіма її вадами” і, хоч для значної частини політичних еліт України не має сумніву в потребі подальших реформ, “після перемоги на президентських виборах Зеленського, нічого не вказує на появу бажання зменшити роль глави держави (*у виборчих процесах – П. С.*) та впровадити класичну парламентську систему”.

Окремий розділ монографії присвячено “умовам отримання” депутатського (парламентського) мандату в Україні. Автор детально висвітлює еволюцію виборчої системи України, особливості порядку обрання народних депутатів України як за виборчим законом 2011 р., так і її новелізацію положеннями Виборчого кодексу України 2019 р. При цьому окрему увагу приділено юридичному аналізу підстав та порядку втрати депутатського мандату народними депутатами України.

Одне з центральних місць у монографічному дослідженні К. Екхартда відведено загальній характеристиці інституту депутатського мандату, еволюції його змісту й особливостям правової природи, а також питанням несумісності депутатського мандату з іншими видами суспільної діяльності. При цьому логічним є подальше висвітлення питань безпосередніх гарантій незалежності народних депутатів України, характеристика депутатського імунітету, особливостей парламентської діяльності тощо. Висвітленням питань прав та обов’язків народних депутатів України, а також їхньої відповідальності завершується основна частина монографічного дослідження.

Проведений автором системний аналіз правового статусу народних депутатів України дав змогу зробити загальний висновок про те, що правовий статус українських парламентарів суттєво не відрізняється від стандартів, прийнятих у сучасних демократичних країнах. Проте, на думку вченого, виняток становлять два принципові конституційні положення.

По-перше, конституційне положення про зобов’язання парламентарів приєднатися до фракцій партії, від імені якої вони брали участь у виборах. При цьому зазначений припис, як слушно стверджує К. Екхартд, було включено до Конституції України, незважаючи на негативну думку значної частини українського суспільства та всупереч позиції

Європейської комісії “За демократію через право” (Венеційська комісія). Саме воно (відповідне конституційне положення) було одним зі знакових елементів української конституційної реформи 2004 р., спрямованої, зокрема, на зміцнення багатопартійної системи.

Натомість повернення до змішаної виборчої системи означало, на думку вченого, що лише половина народних депутатів України підпорядковувалися режиму належності до фракції. Набуття чинності Виборчим кодексом та повноцінне відновлення пропорційної виборчої системи, як відзначає автор дослідження, “усуне цей недолік, але не усуне інших проблем, пов’язаних із обов’язковим членством у фракції”.

По-друге, це явно “нестандартне” рішення парламенту про скасування в 2019 р. “формальної недоторканності (*народних депутатів України – П. С.*), що також було негативно оцінене Венеційською комісією, а в українській системі поглядів розглядається як прояв відвертого популізму”.

Однак, як оптимістично зазначає автор, ці рішення мають радше тимчасовий характер, хоч і самої “стабілізації політичної позиції парламентарів в Україні”, у зв’язку з їхнім запровадженням, ще не відбулося. Останнє, на його думку, напряму залежить, зокрема, і від стабілізації партійної системи. Водночас організація та проведення парламентських виборів в Україні у 2019 р., а також їхній результат, – не можуть свідчити про стабілізацію партійної системи і навіть про те, “що вона йде в цьому напрямку”.

Попередня політична практика в Україні, на думку автора монографічного дослідження, свідчить про те, що українські політичні партії найчастіше створювалися з метою участі в наступних виборах, а час їхнього безпосереднього функціонування на політичній арені був надзвичайно коротким. Причиною останнього є їхня неналежна інституалізація. Крім того, до причин останнього належить також і “не дуже серйозне” ставлення до своїх обіцянок, зроблених під час виборчих кампаній (переважно нереалістичних). Все це разом призводить до низького рівня лояльності виборців (а отже, до виключно високого рівня так званої електоральної нестабільності) та створення нових структур перед майбутніми черговими виборами.

Так, результати парламентських виборів 2019 р. повністю підтверджують цю тезу, адже у них перемогла партія президента “Слуга Народу”, заснована лише у 2017 р., а друге місце посіла заснована у 2018 р. “Опозиційна платформа – За життя”. Таким чином, на думку вченого, “й надалі актуальною є теза про те, що парламент України і досі не сформований зрілими, програмно орієнтованими партіями, з однозначним ідеологічним обличчям”. Звідси, на переконання К. Екхартда, стабілізації української партійної системи, і, як наслідок, стабілізації політичної

позиції народного депутата України, доведеться ще почекати. Можливо, зміни відбудуться після наступних парламентських виборів, які мають базуватися на основі Виборчого кодексу.

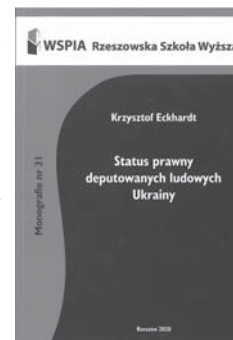
Монографія К. Екхартда свідчить про глибоку обізнаність автора з теоретичними та практичними проблемами правового регулювання порядку обрання та діяльності народних депутатів України. Дослідження має солідну науково-теоретичну базу. Воно буде корисним широкому колу фахівців у сфері конституційного права України, народним депутатам України, політикам, юристам-практикам, викладачам і студентам юридичних факультетів університетів.

Монографія К. Екхартда “Правовий статус народних депутатів України”, на наше глибоке переконання, заслуговує також на її перевидання в Україні.

Krzysztof Eckhardt. Status prawny deputowanych ludowych Ukrainy. Rzeszow, 2020 / Кшиштоф Екхартд. Правовий статус народних депутатів України. Жешув, 2020.

У монографії зосереджено увагу на особливостях становлення та розвитку правового положення народних депутатів України в контексті еволюції національної виборчої системи. Окремий вектор присвячено характеру депутатського мандату українських парламентарів у світлі конституційних змін 2004 та 2019 рр. Певна увага приділена питанням несумісності статусу народного депутата України, природі депутатського імунітету, характеристиці прав та обов'язків народних депутатів України.

Монографія розрахована на широке коло читачів, серед яких: науковці, політики, юристи-практики, докторанти, аспіранти, широкий загал громадянського суспільства.

ПРАВО УКРАЇНИ • 2021 • № 10 • 234-237